

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları No: 29

Toplumsal Bütünleşmede Değerler ve Eğitimi
**III. ULUSLARARASI
DEĞERLER EĞİTİMİ KONGRESİ**
(Bildiriler Kitabı)

Editör

Doç. Dr. Hasan MEYDAN

Zonguldak 2018

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'ne aittir.
Bütün hakları saklıdır. Kitabın tümü ya da bölümü/bölemleri Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'nin yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright 2018 by Zonguldak Bülent Ecevit University. All rights reserved.
No part of this book may be printed, reproduced or distributed by any electronical, optical, mechanical or other means without the written permission of Zonguldak Bülent Ecevit University.

ISBN: 978-605-9678-18-6

1. Baskı, 500 adet, Eylül 2018

BULUŞ Tasarım ve Matbaacılık Hizmetleri San. Tic., Ankara
Tel: (312) 222 44 06 • Faks: (312) 222 44 07
www.bulustasarim.com.tr
Sertifika No.: 41885

Katkıda Bulunan Yazarlar

Adem SAĞIR

Ahmet KESGİN

Ahmet KOÇ

Ali ARSLAN

Ali ÖNCÜ

Asım DURAN

Aylin KOÇÇU

Behlül Bilal SEZER

Beyzanur TEKİN

Bilal MACUN

Büşra ÇAKIR

Büşra KOÇAK MACUN

Celal BÜYÜK

Cemal TOSUN

Derya NACAROĞLU

Emrullah YILMAZ

Fatma ÜNAL

Fatmanur DİKMEN

Feyza CEYHAN ÇOŞTU

Gizem SAKMEN

H. Mehmet SOYSALDI

Hasan ERASLAN

Hasan MEYDAN

Hasan SÖZEN

Hatice GÜNDÜZ

Hüseyin YILMAZ

İsa CEYLAN

İsmet ÇETİN

İsmet EŞMELİ

Mehmet Akif KARABÖRK

Mehmet KART

Mehmet Saffet SARIKAYA

Murat AKIN

Mustafa ÇAKMAK

Mustafa DİKMEN

Naile SERTTAŞ

Nazlı Eda NOYAN

Nihan MANAV

Oğuz TUNÇEL

Osman AKTAN

Özcan SEZER

Özgül ÇAĞLAYAN

Rıdvan DEMİR

Rüştü YEŞİL

Safiye KESGİN

Salih AYBEY

Sevgi COŞKUN KESKİN

Sezin AZİZOĞLU

Sıdika KÖSEOĞLU

Soner DURMUŞ

Taner ATMACA

Umut KAYA

Vahdeddin ŞİMŞEK

Yakup ÇOŞTU

Yasemin YILMAZ

Zeynep ŞALCI

İçindekiler

Bölüm 1: Modern ve Küresel Dünyada Değerler ve Eğitimi

Modern Dünyanın Eğitimi: Erdemden Değere.....	3
<i>Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KESGİN</i>	
Küreselleşme ve Değerler Üzerine Sosyolojik Bir Okuma.....	21
<i>Doç. Dr. Yakup ÇOŞTU</i>	
Medeniyet İnşasında Sanatın Yeri ve Önemi.....	27
<i>Dr. Öğr. Üyesi Oğuz TUNÇEL</i>	
Çevre Sorunları Karşısında Batı ve İslam Düşüncesinin Çevre Etiği Yaklaşımlarının Karşılaştırılması.....	37
<i>Doç. Dr. Özcan SEZER</i>	

Bölüm 2: Popüler Kültür, Değerler ve Eğitimi

Değerler Eğitiminin Bir Paydaşı Olarak Medyanın Rolü.....	53
<i>Dr. Derya NACAROĞLU</i>	
Akıllı Telefonların Gençlerin “Değer Algıları” Üzerindeki Etkisi: Türkiye’de Üniversite Gençliği Örneği.....	67
<i>Doç. Dr. Adem SAĞIR, Hasan ERASLAN</i>	
Postmodern Dönemde Değerlerin Çözülüşü ve Jean Baudrillard.....	89
<i>Arş. Gör. Mustafa DİKMEN</i>	

Bölüm 3: Felsefi Açından Değerler ve Eğitimi

Tanrısız Bir Dünyada Değerleri İnşa Sorunu: Jean-Paul Sartre Perspektifli Bir Bakış.....	95
<i>Doç. Dr. Celal BÜYÜK</i>	
Yeni Doğal Yasa Teorisinde Temel Ahlâki Değerler İle İnsan Doğası Arasındaki İlişki.....	105
<i>Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇAKMAK</i>	
Etik ve Pedagoji: Platon Eksenli Bir Değerlendirme.....	121
<i>Dr. Öğr. Üyesi Feyza CEYHAN ÇOŞTU</i>	

Bölüm 4: Türk-İslam Terbiye Geleneği ve Değerler Eğitimi

Toplumsal Bütünleşme Örneği Kadim Bir Teşkilat: Ahilik ve Eğitim Metodu.....	133
<i>Prof. Dr. Mehmet Saffet SARIKAYA</i>	
Ahilikte Rol Model Birey: Ahi.....	147
<i>Prof. Dr. Rüştü YEŞİL, Uzm. Mehmet KART</i>	
Âşık Tarzı Edebiyat Geleneği Ürünlerinde ‘Dostluk, Dürüstlük, Öz Denetim, Vatansızlık, Yardımseverlik’ Değerleri.....	165
<i>Prof. Dr. İsmet ÇETİN, Bil. Uzm. Öğretmen Özgül ÇAĞLAYAN</i>	
Yunus Emre Divanında Değerler Eğitimine Dair Motifler.....	181
<i>Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan DEMİR</i>	

Bölüm 5: Değer Eğitiminde Numune-i İmtisal: Hz. Muhammed (s.a.s.)

Bir Değer Eğitimcisi Olarak Peygamber (S.A.V.) ve Hoşgörü Eğitimi.....	197
<i>Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ</i>	
Sünnette Aileyi Ayakta Tutan Değer Olarak Merhamet ve Sevgi.....	213
<i>Dr. Öğr. Üyesi Ali ARSLAN</i>	
Değerler Eğitiminde Model İnsan Hz. Muhammed (S.A.V)	225
<i>Prof. Dr. H. Mehmet SOYSALDI</i>	

Bölüm 6: Din, Değerler ve Eğitimi

Değerler Eğitimi Açısından İman-Amel-i Salih İlişkisi.....	237
<i>Dr. Öğr. Üyesi Murat AKIN</i>	
Dini/Ahlaki Değerlerin Bir Yüzleşme Alanı ve Kültürlerarası Bir İletişim Aracı Olarak.....	249
Dinler Tarihi	
<i>Dr. Öğr. Üyesi Asım DURAN</i>	
Değerlerin Temellendirilmesi ve Eğitiminde Din Faktörü.....	259
<i>Dr. Öğr. Üyesi İsmet EŞMELİ</i>	

Bölüm 7: Değer Eğitiminde Modeller ve İyi Uygulama Örnekleri

Değer Eğitiminde Karakter Bileşenleri Modeli	269
<i>Doç. Dr. Hasan MEYDAN</i>	
Bir Değerler Eğitimi Projesi Örneği: Medeniyet Yolcuları	277
<i>Prof. Dr. Ahmet KOÇ, Dr. Öğr. Üyesi Umut KAYA</i>	
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Aracılığıyla Bir Karakter Eğitimi Uygulaması: Salih Amel/Erdemler Ağacı.....	295
<i>Dr. Öğr. Üyesi Safiye KESGİN</i>	
Yardımsverlik Değeri ve İyi Bir Uygulama Örneği Olarak Kızılay.....	317
<i>Beyzanur TEKİN, Arş. Gör. Fatmanur DİKMEN</i>	

Bölüm 8: Değer Eğitiminde Yurt Dışı Tecrübeler

Ülkelerin Matematik Öğretim Programlarının Değerler Eğitimi Açısından Türkiye İle Karşılaştırılması.....	327
<i>Arş. Gör. Yasemin YILMAZ, Öğrt. Mehmet Akif KARABÖRK, Prof. Dr. Soner DURMUŞ</i>	
Yunanistan Batı Trakya Azınlık Eğitim Kurumları ve İlkokullarda Okutulan Din Derslerinde Değerler Eğitimi.....	339
<i>Prof. Dr. Ahmet KOÇ, Sezin AZİZOGLOU</i>	
Türkiye ve Avustralya Okullarında Değerler Eğitiminin Karşılaştırılması.....	359
<i>Dr. Öğr. Üyesi Emrullah YILMAZ, Doç. Dr. Fatma ÜNAL</i>	

Bölüm 9: Çocuk ve Öğrenci Ürünlerinde Değerler

Okul Öncesi Öğrencilerinin Görsellerinde Sevgi Değeri.....	369
<i>Doç. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN, Naile SERTTAŞ</i>	
Çocuk Resimlerinin Dilinden İyilik ve Paylaşımaya Dair Öne Çıkan Öğeler.....	387
<i>Arş. Gör. Taner ATMACA, Behlül Bilal SEZER, Aylın KOÇÇU</i>	
Ortaokul Öğrencilerinde Doğa Sevgisinin Merhamet İle Olan İlişkisi.....	409
<i>Gizem SAKMEN, Nihan MANAV</i>	

Bölüm 10: Öğretim Programları ve Materyallerinde Değerler ve Eğitimi

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-8. Sınıf Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi.....	421
<i>Dr. Öğr. Üyesi Umut KAYA, Büşra ÇAKIR, Zeynep ŞALCI</i>	
Türkiye’de 2017 Öğretim Programlarında Değerler Eğitiminin İncelenmesi.....	453
<i>Doç. Dr. Fatma ÜNAL, Dr. Öğr. Üyesi Emrullah YILMAZ</i>	
Değer Eğitiminde Kurmacanın İmkânı: Mustafa Kutlu’nun ‘Beyhude Ömrüm’ Hikâyesinde Hayata Yüklenen Değer.....	465
<i>Dr. Öğr. Üyesi Ali ÖNCÜ</i>	
Weaving Life Through Children’s Books.....	479
<i>Prof. Dr. Nazlı Eda NOYAN</i>	

Bölüm 11: Eğitim-Öğretime Konu Olan Değerler

Ortaöğretim Çağı Öğrencilerinin Değer Algıları ve Değerleri.....	493
<i>Prof. Dr. Cemal TOSUN, Hatice GÜNDÜZ</i>	
Eğitime Konu Edilecek Değerlerin Belirlenmesinde Çocuğun Kendisinin, İçinde Bulunduğu Grubun ve Yaşadığı Toplumun İhtiyaç ve Beklentileri.....	509
<i>Arş. Gör. Hasan SÖZEN, Arş. Gör. İsa CEYLAN, Arş. Gör. Vahdeddin ŞİMŞEK</i>	
İlkokulda Öğretmen ve Ailelerin Değer Tercihlerinin Öğretim Programlarındaki Değerlerle Uyumu.....	521
<i>Öğretmen Osman AKTAN</i>	

Bölüm 12: Eğitim Paydaşlarının Değer Tercihleri

Kadın Yetişkinlerin Din Eğitiminde Değerler Eğitimi: Kur’an Kursları Örneği.....	537
<i>Prof. Dr. Cemal TOSUN, Sıdıka KÖSEOĞLU</i>	
Dezavantajlı Gruplar İle İlgili Farkındalık Oluşturmada Değerler Eğitimi.....	549
<i>Arş. Gör. Büşra KOÇAK MACUN, Arş. Gör. Bilal MACUN</i>	
Zonguldak’ta Aile Değerleri Üzerine Olgusal Bir Araştırma.....	569
<i>Doç. Dr. Hasan MEYDAN, Dr. Öğr. Üyesi Salih AYBEY, Arş. Gör. Mustafa DİKMEN, Arş. Gör. Fatmanur DİKMEN</i>	

Birey ve toplum hayatında değişimin baş döndürücü hızla gerçekleştiği bir çağda yaşıyoruz. İnsanlık tarihinde son birkaç yıla kadar bilginin biriktirilmesi, bilginin üretilmesi, bilgiye ulaşım gibi kavramları büyüü kavramlarmış gibi kullanırken artık bilgiden, tüketilen bir kavram olarak bahsediyor ve bilginin tüketilmesini hatta anlamın buharlaşmasını konuşuyoruz. Geçmişte bireysel ve toplumsal kimliği oluşturan değerlerin birikiminden, korunmasından ve geleceğe aktarılmasından bahsederken, günümüzde değerlerin hızla üretilip tüketilmesinden bahseder olduk. Farklı dünyalara ait değerlerin etkileşiminin çok kolay hale geldiği, değerlerin bir ticaret metaı gibi üretim, pazarlama ve tüketime konu edilip otorite konumunda bulunan yapılar tarafından dünyada hızla dolaşıma sokulabildiği bir ortamda toplumların kendi anlam dünyalarından beslenen değerleri görünür kılmaları ve yeni yetişen nesillere sunması çok daha önemli hale gelmiştir.

Tarih göstermektedir ki insan ve toplum dinamiktir ve değişim kaçınılmazdır. Esas olan kültürün temel yapı taşlarının tahrif edilmeden değişime konu kılınabilmesi, değişimin bir başkalaşıma, bozulmaya meyletmemesidir. Çünkü “öz”den kopuk olarak yaşanan hızlı değişimler savrulmaları beraberinde getirmekte ve toplumsal bütünlüğü tehdit eden başkalaşımlara neden olmaktadır. Bundan dolayı sağlıklı bir değişim ancak milli ile evrensel, geleneksel ile modern, toplumsal ile bireysel, maddi ile manevi arasındaki dengeyi gözeterek gerçekleştirilebilir. Bu dengeyi sağlayabilmek için toplumun entelektüel birikimini temsil eden yükseköğretim kurumlarına büyük görev düşmektedir. Zira bu kurumların en önemli işlevlerinden birisi; dünü, bugünü ve yarını ile insan ve toplumu anlamak, açıklamak ve yol gösterecek bilgi ve değerleri üretmek ve yaygınlaştırmaktır. Toplumun dili, kültürü, sanatı, edebiyatı, dini vb. üzerine gerçekleştirdiği çalışmalarla üniversite değerlerin yeniden yorumlanıp geleceğe taşınmasında önemli bir fonksiyon icra eder.

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi olarak temel bilimler, sağlık, mühendislik alanlarındaki köklü geleneğimizin yanında; son yıllarda sosyal bilimler alanında yaptığımız atılımlarla bölge ve ülkemizdeki kültürel sermayenin geliştirilmesine de katkıda bulunmaya gayret ediyoruz. Bu bağlamda Üniversitemizin ilahiyat ve eğitim fakültelerinde çalışan sosyal bilimci akademisyenlerimizin ortak çalışması ve Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın işbirliği ile gerçekleştirilen III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi'nde sunulan tebliğlerden oluşan bu çalışmayı önemli görüyoruz. Çalışmada değerler ve eğitimi, interdisipliner bir anlayışla farklı açılardan ele alınmış görünmektedir. Küreselleşmenin değer yapıları üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleyen; değer eğitiminde sanatın, sanatta değerlerin yerini sorgulayan; milletimizi iri ve diri tutan değerleri dini kaynaklar, Yunus Emre ve Ahilik bağlamında görünür kılmaya çalışan; değer etkileşim ve çatışmalarını dinler tarihi üzerinden felsefi ve pedagojik bir düzlemde tartışan; dünyanın farklı ülkelerindeki değer eğitimi uygulama ve anlayışlarını ülkemizdeki örnekleri ile karşılaştıran; okullarımızda değerler eğitimi planlamadan uygulamaya, programlardan

Takdim

öğretim materyallerine farklı boyutları ile inceleyen pek çok tebliğ bu kitapta yer almaktadır. Ele alınan konuların değer eğitimi teorisyen ve uygulayıcıları için ufuk açıcı olacağını ve ülkemizde değer eğitimi alanındaki eksikliklerin giderilmesine katkı sunacağını ümit ediyorum.

“Toplumsal Bütünleşmede Değerler ve Eğitimi” teması ile değer eğitiminin ele alındığı bu kongre bildiriler kitabının amacına uygun biçimde milletimizin dirlik ve birliğine katkı verecek sonuçlar hasil etmesi bizi mutlu edecektir. Bu vesile ile kongreye katılan tüm davetlilere, kongrenin düzenlenmesine katkı veren üniversitemizin Medeniyet Araştırmaları ve Değerler Eğitimi Merkezi; İlahiyat ve Eğitim Fakültesi ve diğer birimlerinde görev yapan öğretim elemanlarına; kongreye paydaş kurum olarak katkı veren Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Değerler Eğitimi Merkezi (DEM) ve Eğitim Danışmanlığı Merkezine (EDAM); kongreye destek sağlayan Zonguldak Valiliği, Zonguldak İl Müftülüğü, MÜSİAD Zonguldak Şube Başkanlığı'na teşekkür ediyorum. Özellikle kongre sonrasında hazırlanan bu bildiri kitabına yazar olarak katkı veren tüm tebliğ sahiplerini ve kitabın yayınında emeği geçen üniversitemizin kıymetli akademik ve idari personelini tebrik ediyor, verimli çalışmalarının devamını diliyorum.

Prof. Dr. Mustafa ÇUFALI

Rektör

Tarih boyunca ortak değerler etrafında buluşabilmiş, zorlukları birlikte aşma becerisi sergileyebilmiş toplumlar tarihin öznesi olmayı başarabilmişlerdir. Toplumlari tarihin öznesi olma pozisyonuna taşıyan değerlerin başında ise güven, dürüstlük, çalışkanlık, dayanışma, sevgi, saygı, diğerkamlık, özgüven, inanç, azim, ahlakilik, üretkenlik ve yiğitlik gibi değerler gelmektedir. Bu değerler aile, millet, vatan ve bayrak sevgisi ile bütünleştiginde güçlü bir toplumun manevi unsurları büyük oranda sağlanmış demektir.

Geçmişte pek çok fırtınalı dönemi sahip olduğu değerler sayesinde selamete atlatıp fırsatlara dönüştüren bir millet olarak, bugünlerde kadim değerlerimize çok daha fazla ihtiyaç duymaktayız. Toplumsal bütünleşmenin, entelektüel, bilimsel ve sanatsal gelişimin kaynağı olarak değerlerimizi yeniden hatırlamak zorundayız. Değerlerin yeniden hatırlanması onların nostaljik birer olgu olarak övünme aracına dönüştürülmesinden öteye bir görevdir. Değerlerimizi – tarihi ve güncel işlevlerini göz önünde bulundurarak – yeniden üretmenin, gelecek kuşaklara taşınmanın ve evrensel kültüre katkı yapar hale getirmenin yollarını aramak bu görevin önemli bir parçasıdır.

Medeniyet muallimi merhum Nurettin Topçu'nun isabetle tespit ettiği üzere güçlü bir medeniyet ancak manevi kültür unsurlarının, yani öz değerlerin mayalanması ile kurulur. Öz değerlerin mayalanması ise eğitimden sanata, bilimden mimariye toplumsal hafızanın farklı alanlarında değerlerin görünürlüğünü sağlayacak çalışmalarla mümkündür. Toplumun entelektüelleri için değerlerin görünür kılınması veya hatırlanması insanlığın dikkatini cezbedebilecek maddi ve manevi kültür unsurlarını dinamik bir anlayışla üretmekten geçmektedir. Şair şiirinde, mimar tasarımında, mühendis projesinde, öğretmen eğitiminde, sanatçı duruşunda, akademisyen ürettiği bilgide değerleri inanç ve azimle işlemeye devam ettiği müddetçe medeniyet mayalanır.

Millet olarak güçlü bir medeniyet şafağının doğum sancılarını yaşadığımızı inandığımız bu günlerde güçlü medeniyete giden yolun eğitim öğretimden geçtiğinin bilincine varmak durumundayız. Bunun için değerlerimizi büyük bir medeniyetin yapı taşları olarak mücessemleştirerek geleceğe taşıyacak müfredatları, eğitim ortamlarını nasıl hazırlayabileceğimizin arayışı içindeyiz. Milli ve manevi değerlerimizi, nasıl büyük bir medeniyetin yeniden dirilmesine maya kılabileceğimizi düşünmek, bunun yollarını araştırmak için yapılan çalışmalara bir katkı olmasını umarak 3. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi, 5-6 Nisan 2018 tarihlerinde Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi tarafından Zonguldak'ta düzenlenmiştir.

İlki 2013 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi'nin İkincisi 2015 yılında Kırıkkale Üniversitesi'nin ev sahipliğinde düzenlenmiş olan kongrenin üçüncüsü millet olarak birlik ve beraberliğe duyduğumuz ihtiyaca vurgu yapmak için "Toplumsal Bütünleşmede Değerler ve Eğitiminin Rolü" teması ile düzenlenmiştir. Aynı zamanda kongre Milli

Önsöz

Eğitim Bakanlığının son iki yıldır üzerinde çalıştığı yeni eğitim müfredatlarını kamuoyuna sunduğu ve uygulamaya koyduğu dönemlerde gerçekleştirilmiştir. Bu yeni müfredatların önemli motivasyonlardan birisinin değerler eğitiminde dinamizm arayışı olması nedeniyle de kongre özel bir anlam kazanmıştır.

Kongrede interdisipliner bir bakış açısıyla, ana sınıfından yetişkin kurslarına her kademedeki edebiyattan matematiğe, sanat eğitiminden din eğitimine her alanda kök değerlerimizi görünür kılmamızın ve küreselleşme ile her gün yeniden kurulan dünyaya kendi öz değerlerimizle donanmış medeniyet ürünleri ile katkı vermenin yolları aranmıştır. Bu kitap kongrede sunulan bildirilerin editörlük süreçlerinden geçirilerek belirli temalar altında okuyucuya sunumundan ibarettir. Editöryal işlemler sonucunda kongrede sunulan 90 bildiriden tebliğ sahipleri tarafından tam metin olarak yayınlama talep edilen bildirilerden 40 tanesi yayına uygun görülmüş ve toplam on iki bölüm olarak okuyucuya sunulmuştur.

Kongrede ele alınan konuları ve kitabın içeriğini mümkün olduğu kadar en iyi şekilde yansıtmaya çalıştığımız bölümlerin başlıkları şu şekildedir: Modern ve Küresel Dünyada Değerler ve Eğitimi; Türk-İslam Terbiye Geleneği ve Değerler Eğitimi; Değer Eğitiminde Numune-i İmtisal: Hz. Muhammed (s.a.s.); Din, Değerler ve Eğitimi; Değer Eğitiminde Modeller ve İyi Uygulama Örnekleri; Değer Eğitiminde Yurt Dışı Tecrübeler; Çocuk ve Öğrenci Ürünlerinde Değerler; Öğretim Programları ve Materyallerinde Değerler ve Eğitimi; Eğitim-Öğretime Konu Olan Değerler; Eğitim Paydaşlarının Değer Tercihleri.

Değerler eğitimi alanına önemli katkılar yapacağını ümit ettiğim bu eserin oluşmasına katkı veren kıymetli bildiri sahiplerine, kongre düzenleme ve bilim kurulu üyelerine, kongrenin düzenlenmesinde paydaş kurumlar olarak destek veren Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Değerler Eğitimi Merkezi (DEM) ve Eğitim Danışmanlığı Merkezine (EDAM); kongreye destek sağlayan Zonguldak Valiliği, Zonguldak İl Müftülüğü, MÜSİAD Zonguldak Şube Başkanlığı'na ve bilhassa kongrenin düzenlenmesi ve kitabın basım süreçlerinde desteklerini her zaman yanımızda hissettiğimiz Üniversitemiz Rektörü Sayın Prof. Dr. Mustafa Çufalı'ya teşekkür ederim.

Editör

Doç. Dr. Hasan MEYDAN

2018, Zonguldak

DEĞERLERİN TEMELLENDİRİLMESİ VE EĞİTİMİNDE DİN FAKTÖRÜ

Dr. Öğr. Üyesi İsmet EŞMELİ*

Giriş

İnsan, sosyal bir varlıktır. İnsanın fiziksel ve ruhsal olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Birey, dünyaya geldiği andan itibaren hayatının son bulmasına dek içerisinde bulunduğu maddi ve manevi ortamdaki değerlerini almaya başlar. Bireyin yaşadığı aile, şehir, toplum ve medeniyet gibi sosyal ortamlara renk veren, bir kişilik kazandıran ve değer yükleyen farklı etmenler bulunmaktadır. Din, insanın ve yaşadığı fiziki ve sosyal çevresinin dokusunun oluşmasında; insanın ve toplumun nasıl bir değere sahip olması hususunda büyük bir role sahip sistem olarak kabul edilmektedir. İyi-kötü, güzel-çirkin, sevap-günah gibi ahlaki değerlerin temellendirilmesinde din belirleyici bir unsurdur.

Bireyin ilk sosyal ortamı olan aile, genel anlamıyla kaynağında dinin belirleyiciliğini koruduğu değerler üzerine kurulmuştur. Böyle bir ailede yetişen bireyler de ailenin sahip olduğu değerler çerçevesinde yetişecektir. Ailedeki değerlerin oluşumunda söz sahibi olan dinin, toplumun değer anlayışında kendini göstermesi de kaçınılmaz olacaktır. Dini değerler ile insani değerlerin aynı mı yoksa farklı mı olduğuna ilişkin farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte din, insan ve toplumda bir anlam ve değer kazanacağı gibi, insan ve toplumun da tutumuna, davranışına, algısına, yaşam tarzına ve eğitim anlayışına gibi hususlara din tarafından anlam yüklenecektir.

Bu bildirimde değerlerin temellendirilmesinde din faktörünü, farklı bazı dinlerin müntesiplerine sahip olduğu değerlerin neler olduğunu ve bu değerleri yeni nesle aktarmak için benimsedikleri yol ve yöntemlerini bazı örneklerle sunacağım. Aynı zamanda, dinin değere etkisi bağlamında din-değer-eğitim ilişkisini farklı dini gelenekler çerçevesinde değerlendirmeye çalışacağım.

Değerlerin kaynağı ve eğitimi konusunu ele alırken ilk önce değer ne olduğunu ve nasıl anlaşıldığını belirtmek gereklidir. İkinci olarak ise, birey ve toplum açısından değer veya değerlerin durumunun açıklanması isabetli olacaktır. Daha sonra ise, değerlerin kaynağı ile ilgili yaklaşımlara değinilmesi ve değerlerin kaynağı olarak dinin konumunun belirtilmesi

* Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, E-posta: iesmeli@pau.edu.tr

sonucunda bazı dinlerin mensuplarına salık verdiği değerlerin örneklerle açıklanması konunun daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır.

Değer kavramı sözlüklerde farkı şekillerde tanımlanmıştır. İlk olarak, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet olarak tanımlanmıştır. İkinci bir tanıma göre ise değer, kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren ‘şey’ olduğu belirtilmiştir. Yine değer, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü olarak da tanımlanmaktadır. ‘Değer, bir varlığın ruhsal, toplumsal, ahlaki ya da güzellik yönünden taşıdığı düşünülen yüksek ya da yararlı nitelikler’ (www.tdk.gov.tr, 16.03.2018) şeklinde de bir tanımlanmıştır. Bu tanımlardan yola çıkarak değer, insanın varlığa anlam verme ve değer biçme çabasının bir sonucu olarak beliren ve zamanla toplumun ortak mirasını meydana getiren unsurlar olduğu (Kaymakcan, Meydan, 2014: 24) söylenebilir.

Değer, genel olarak insanın yaşadığı toplum, zaman ve sahip olduğu din ve kültürle anlam kazanan, şekillenen bir durum olarak kabul edilmektedir. Değerler, bireysel ve toplumsal olarak insanın davranış, tutum, beğeni ve nefretlerinin iyi ya da kötü olduğunu belirleyen bir ölçüt olarak görülmektedir. Hilmi Ziya Ülken değer ne olduğuyla ilgili olarak uzunca bir giriş yaparak değeri her şeyin üstünde olma durumu olarak şöyle izah etmiştir:

“Bir değer nedir? O bir şey veya bir mefhum (notion) değildir; zira bir şey veya mefhumun ancak değere nispetle “değerli”, “kıymetli” gibi görülmeleri gerekir. Değer, hele bir hüküm hiç değildir. Zira biz bir şeye veya bir harekete değer atfetmek için, onları değerlendirmek için, yani onları değer kadrosu içine koymak için bu şey veya hareket hakkında hüküm veriyoruz. Öyle görünüyor ki bir şey değer sahasının içinde veya bu sahanın dışında olabilir. Bir hüküm, değeri veya değer sahası içinde bulunan şey veya hareketi tasdik veya inkâr etmeye yarar; bundan dolayı değer onları aşar. O halde o gerçekler sphere’inden ayrı bir mevcudiyet sphere’idir. Değer halinde olmak, gündelik gerçeklerin üstünde olmaktır; yani tercih edilmiş ve seçilmiş olmaktır. Değer sferi bizi seçmeler ve tercihler yapmaya mecbur eden bir sferdir.”(Ülken, 1960: 21-31).

Değerin ne olduğuyla ilgili olarak daha birçok tanım yapılmıştır. Değeri, kısaca insanın tutum ve davranışlarını belirleyen ölçüt şeklinde tanımlayan Osman Nuri Küçük, değerler eğitimi bağlamında değerlendirerek konuyu, din-değer ilişkisi bağlamında açıkladıktan sonra değerler eğitiminin durumuna eleştirel bir yaklaşım getirmiştir. O değer büyük oranda dinden kaynaklandığını belirtmekle birlikte dinlerin tarihsel süreçteki durumlarını da dikkate alarak değerler eğitiminin kişisel din algısından soyutlanarak gerçekleştirilmesinin sağlıklı olacağı kanaatinde olduğunu belirtmiştir. Çünkü günümüzde dindarlar arasında derin bir ayrılık vardır. Bu sebeple dindarlar merkezli bir değerler eğitimi, ayrılığı daha da körükleyebilecektir. Başka bir tanıma göre değerler, arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem dereceleri farklı ve durum ötesi hedeflerdir. Sosyal ahlak açısından ise değer, bir kimsenin çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, istek ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurulan bir ölçüt olduğu vurgulanmaktadır (Yazıcı, 2014:209-223).

Değer kavramının farklı açılardan tanımlanması mümkündür. Sosyal açıdan, psikolojik ve bireysel açıdan farklı tanımlar yapılmıştır. Değerin farklı alanlar itibarıyla yapılan

tanımlarında dikkat çeken ortak noktanın bir ölçüt, kriter olarak kabul edilmesidir. Değer, bireyde ve bireyin içinde yaşadığı toplumda ve kültürel dokuda bir anlam ifade edecektir. Bu açıdan değer, toplumdan topluma değişkenlik gösterebilecektir. Ancak insanlığın tecrübe ürünü olan değerler de vardır ki, bu değerler evrensel değerler olarak kabul edilmektedir. İnsan hakları beyannameşi buna örnek olarak gösterebilir. Değer kavramı, ilgili olduğu alanlara göre de tanımlanmıştır. Bunlardan felsefenin farklı inceleme alanlarında değer kavramına verilen anlamlarda dikkat çeken ortak nokta değerın “kişinin davranış, duyu ve düşüncelerini yönlendiren güzellik, kıymet ve iyilik standartları” şeklinde tanımlanmasıdır. Ekonomi alanında değer bir şeyin kıymetini ifade için; estetik alanda ise güzelliği; ahlaki olarak ise, iyiliği belirleyen bir ölçüt olarak kabul edilmiştir (Kaymakcan, Meydan, 2014: 24).

Değer kavramının ifade ettiği anlamlar, ilgili olduğu alana göre farklılık göstermekle beraber değer her alanda alanla ilgili belirleyici bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Buradan değer kavramını açıklayabilmek için ya ilgili olduğu alana ve işlevine ya da ölçüt, standart ve tutum gibi kavramlara benzetilerek açıklanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Değerin Kaynağı (Din-Değer İlişkisi)

Değerin ilişkili olduğu alanlara baktığımızda öncelikle karşımıza din olgusu çıkmaktadır. Burada din-değer ilişkisinde akla gelen ilk mesele değerın kaynağı bakımından dinin konumudur. Din, insana “nereden geldiğine, nereye gittiğine, nasıl bir hayat yaşaması gerektiğine ve nasıl huzur ve barış içinde olunacağına ve kurtuluş için nelerin gerekli olduğuna” ilişkin sorulara cevaplar sunmaktadır. Bu sadece İslam’ın müntesiplerine sunduğu bir durum olmayıp diğer dinler de bu konuda müntesiplerinin ilgili sorularına karşılık verdiği iddiasındadır. Hemen her din, insanın cevap aradığı sorulara ibadet, inanç, muamelat, ahlak gibi öğretileriyle karşılık verirler. En azından her din bu sorulara cevap verdiğini iddia eder.

Değer, bireysel ve toplumsal alanda bir anlama sahip olduğundan bireyin ve içinde bulunduğu din ve kültürel unsurlar değer için bir ölçüt, bir standart ve bir belirleyici olmaktadır. Değerın temellendirilmesinde din, özellikle ahlaki değerlerin şekillenmesinde temel olgu olarak kabul edilmektedir. Bütün dinlerde, özellikle semavi olarak kabul edilen dinlerde, ahlaki değerler ön planda tutulmaktadır. Din, inanan insana belli bir değerler manzumesi sunmaktadır. Din, inananın nasıl bir düşünceye sahip olacağı, eylemlerini hangi ölçülere göre yapacağı, yaşamı boyunca nasıl bir karaktere sahip olması gerektiği gibi hususlarda söz sahibidir. Özellikle din, “neyin”, “niçin” ve “nasıl” yapılması gerektiği hakkında bir değer ortaya koymaktadır. İnsana din, kendine, tabiata ve yaratılışa bakışına, toplum içerisindeki ilişkilerine, hayatın anlam ve gayesine dair değerler bütünü sunmakta ve insanın yaptığı eylem, düşünce ve tutumu iyi veya kötü şeklinde nitelemektedir. İnanan kişinin nasıl bir düşünceye sahip olacağına, davranışının mahiyetinin ne olacağına, varlıklara ve toplumsal ilişkilere nasıl bir anlam yükleyeceğine dair kurallar din tarafından belirlenmektedir. İslam gibi bazı dinler mümin kişinin sadece bu dünyaya ait değerlerini oluşturmakla kalmayıp bu dünya sonrasına ait değerlerini de salık vermektedir. Din, insanın bireyle bireyin, bireyle toplumun ve bireyle aşkın varlık/ların ilişkilerini düzenleyen unsurlar ortaya koymaktadır. İşte, okulda, alışverişte, ebeveyn-çocuk ilişkisinde, toplumsal ilişkilerde ve bireyin kendisi

hakkındaki düşüncelerinde inanan için din belirleyici olmaktadır. Kısacası din, bireysel ve toplumsal alana ait anlam yüklemeleri yapan ve değer biçen bir olgu olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde din, din ekseninde kutsal metinler, yukarıda da belirttiğimiz üzere ahlaki değerlerin temel kaynağıdır.

Değer, kaynağına ilişkin olarak insanların bir arada yaşamasından kaynaklanan insan tecrübesinin bir ürünü olarak görülmektedir. Buna göre birlikte yaşamak zorunda kalan bireyler, tabiatlarına uygun olarak huzur, güven ve barış içinde yaşayabilmeyi arzulamaktadırlar. Tarihsel süreçte, nesilden nesile aktarılan gelen toplumsal tecrübe bazı değerlerin oluşmasına vesile olmuştur. Böylece, toplumsal tecrübe sonucunda meydana gelen anlayış, yazılı olmayan (gizli) bir sözleşmeyle değerlerin kaynağı olarak görülmektedir. Değerin kaynağının bizzat insanın kendisi olduğu da kabul edilmektedir. Buna göre insanın akıl ve sezgileri değerlerin, özellikle ahlaki değerlerin, oluşmasında önemli birer unsur olarak görülmektedir. Bu açıdan insan, kendi kendine yeterli bir varlık olduğundan dolayı kendine ait değerleri oluşturma yetisine sahiptir. Özellikle akıl insana bu yetkinliği veren unsurdur. Buna göre farklı düşünce ekolleri tarafından değerlerin kaynağı insan aklı olarak da görülebilmektedir (Kaymakcan, Meydan, 2014:75-88).

Bazı Dinlerde Değer Örnekleri

Her dinde, o dinin kendine özgü inanç, ibadet, muamelat gibi temellerinin yanında herhangi bir eylem veya durumun iyi-kötü, güzel-çirkin, kabul edilebilir-kabul edilemez olduğunu belirten kriterler bulunmaktadır. Bu kriterler de yukarıda da ifade ettiğimiz gibi değer kavramıyla açıklanmaya çalışılmaktadır. Burada herhangi bir ayrıma tabi tutmaksızın dinlerin müntesiplerine salık verdikleri değerlerle ilgili bilgiler vererek bu dinlerin değer anlayışlarını açıklığa kavuşturmayı amaçlamaktayım. Ancak çalışmamızın hacmini dikkate alarak sadece bazı dinlerin müntesiplerine salık verdiği değerleri belirterek din-değer-egitim ilişkisi bağlamında değerlendireceğiz.

Yahudilikte Değerler

Yahudilik, semavi olarak kabul edilen dinlerin en eski olanıdır. Yahudiliğin temel olarak kabul edilen değerleri Hz. Musa'ya Tanrı tarafından verildiği kabul edilen On Emir'de yer almaktadır. Buna göre Yahudilikte yer alan değerler ve bu değerlerin Yahudi toplumundaki yansımalarına kısaca değinerek konuyu açıklamaya çalışalım. Burada On Emir'de geçen değerlerle ilgili maddelere yer vererek genel bir değerlendirme yapmayı uygun görüyorum.

On Emir'de geçen değerlere bakacak olursak:

1. Annene, babana saygı göster. Öyle ki, Tanrın RAB'bin sana vereceği ülkede ömrün uzun olsun.
2. Adam öldürmeyeceksin.
3. Zina etmeyeceksin.
4. Çalmayacaksın.
5. Komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin.
6. Komşunun evine, karısına, erkek ve kadın kölesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin (Kutsal Kitap, 2001: 92).

Burada yer alan Yahudiliğin müntesipleri için ortaya koyduğu değerleri kısaca değerlendirecek olursak, ilk ahlaki ilke olarak kabul gören “annene ve babana saygı göster” emri, toplumun kendisiyle oluştuğu aile içinde geçerli olacak ebeveyn ile çocuklar arasındaki ilişkiyi düzenlemektedir. Bu emirle Yahudilik toplumda huzuru sağlamanın aileyle bağını kurmaktadır ve aile içinde oluşacak saygı ve huzurun toplum içinde de yansımalarının olacağını ima etmektedir. Bir başka açıdan bakacak olursak Yahudilik, ailenin temelini ve mutluluğunu aile bireyleri arasındaki saygıya dayandırmaktadır. Böylece de Tanrının hoşnutluğuna mazhar olunacağını açıklamıştır.

Yahudilik, “adam öldürmeyeceksin” şeklindeki bir emirle insan hayatının korunması gerektiğini belirtmiş ve insan yaşamına kutsallık yüklemiştir. Bu emirle bu dinin insanların toplumsal hayatta birlikte barış içerisinde yaşamasının temellerini korumuş olduğu düşünülebilir. “Zina etmeyeceksin” diyerek neslin korunması, aile temellerinin sağlam olması, ahlaklı bireylerin yetişmesi amaçlanarak cinsel ilişkiler hususunda ortaya bir değer koyulmuştur. “Çalmayacaksın” emriyle mülkiyet hakkı konusunda bir değer belirlenmiştir. Böylece hırsızlığın kötü bir ahlak olduğu belirtilmiştir. “Komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin” diyerek hem komşular arası ilişkiler hem de doğru sözlü olma konusunda hüküm ortaya konulmuştur. Yalancılığın ise, kabul edilmeyen bir eylem olduğu belirtilmiştir. “Komşunun evine, karısına, erkek ve kadın kölesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin” direktifiyle aç gözlülüğün, başkasına ait olan şeylere tamah etmenin ve kıskanç olmanın yasaklandığı belirtilerek bunlardan uzak durulması vurgulanmaktadır. Yine burada komşuluk ilişkileri ve toplumsal-insani ilişkilere dair değerler ortaya konulmuştur (Yaran, 2010:340-341). Yahudilikte yer alan bu emirlere baktığımızda dinin toplumsal, insani ve ahlaki değerlerin oluşmasında bir kaynak olduğu görülecektir. Ayrıca, bu değerlere sahip olmak için Yahudilerin takip etmesi gereken süreç yine din tarafından ortaya konulmuştur.

Hıristiyanlıkta Değerler

Hıristiyanlık, semavi olarak kabul edilen ikinci dindir. Hıristiyanlık, ilk ortaya çıkışına bakıldığında Yahudilik geleneğinden çıkmış olmakla birlikte daha sonra Pavlus’un yorum ve etkisiyle Yahudi geleneğinden ayrılarak farklılaşmıştır (Gündüz, 2004:12-13).

Hıristiyanlıkta sevgi ön planda işlenen bir değerdir. Tanrıyı, (Kutsal Kitap, 2001:1228) komşunu, dostlarını ve düşmanını (Kutsal Kitap, 200:1197) bile seveceksin denilerek sevgi insanda bulunması gereken temel değer olarak kabul edilmiştir. Hıristiyan dini müntesiplerine sevgi bazında bir değere sahip olmalarını emretmektedir. Her şeyden önce sevgi gelmektedir.

Sevgi dışında Hıristiyanlığın önem verdiği değerler de bulunmaktadır. Şimdi kısaca bunlar hakkında bilgiler vererek konuya açıklık getirelim. “Ruhun ürünüyse sevgi, sevinç, esenlik, sabır, şefkat, iyilik, bağlılık, yumuşak huyluluk ve özdenetimdir” (Kutsal Kitap, 2001:1485). Bu pasajda sevgiden hemen sonra Hıristiyanların sahip olması gereken değerler belirtilmiştir ki, Hıristiyanlar için bu pasaj önemlidir. Bu pasajda belirtilen hasletlere sahip olmak hem mutluluk için gereklidir hem de insan için ayrı bir gurur kaynağıdır. Bunların dışında Katolik Hıristiyanlığın kutsal pasajlardan çıkardığı “sağduyu, adalet, cesaret, ılımlılık, iman, umut, sevgi” (Yaran, 2010: 343 ve 345) şeklinde belirlediği yedi ana temel değer de bulunmaktadır.

Hint Dinlerinde Değerler

Hint dinleri denilince Hint kıtası menşei Hinduizm, Budizm, Caynizm, Sihizm gibi dinler kastedilmektedir. Bu sebeple, burada Hint dinleri başlığı altında en eski Hint dini olan Hinduizm'in değer anlayışını ele aldıktan sonra Hinduizm'e tepki olarak ortaya çıkan Budizm'in değer anlayışına yer vereceğiz. Diğer Hint dinlerinin değer anlayışına çalışmamızın hacmi açısından yer veremeyeceğiz.

Hinduizm'e göre değerler şu beş temel üzerine oturmaktadır: Bunlardan ilki, zihnin ve kalbin manen temizlenmesi, açgözlülükten arı olmak anlamında arınmışlık veya saflıktır. İkinci ise, riyazet uygulamaları ve yoga ile nefsin kontrol altına alınması, ılımlılık ve ölçülülüğün korunmasını ifade eden ölçülülük veya nefse hâkimiyettir. Bir diğer değer ise, az ile yetinme, çalmama ve başkasına ait mallara tamah edip haksız yere elde etmemeyi ifade eden çalmamadır. Dördüncü değer doğruluktur. Doğruluk, bu dünyanın geçiciliği ve aldaticılığının ardındaki gerçeği öğrenme arzusudur. Sonuncusu ise, hiçbir canlıya zarar vermeme, öldürmeme anlamında kullanılan (ahimsa) şiddetsizliktir. Hinduizm'deki bu değerler Hindu insanlar ve toplumun hayatında önemli bir rol almaktadır. İnsanın kendisi, diğer insan ve varlıklarla olan ilişkilerine dair hükümler belirlenmiştir. Böylece Hinduizm, müntesiplerinin sahip olması gereken değerleri belirtmiş ve bu değerlere sahip olmanın, acıya ve eleme sebebiyet veren yeniden doğmaktan kurtulmak için gerekliliğine vurgu yapmıştır. Bu değerlere nasıl sahip olunacağını yollarını da müntesiplerine açıklamıştır.

Budizm, Hinduizm'in içerisinde doğan dini bir gelenektir. Ancak genel olarak Hinduizm'e benzetmekle birlikte Budizm kurtuluş için sahip olunması veya takip edilmesi gereken değerler ve uygulamalarına yeni eklemeler ve yorumlar getirmiştir. Özellikle Budizm, Hinduizm'de var olan kanlı kurban uygulamalarına karşı çıkmıştır ve kurtuluş için insanın sahip olması gereken değerleri belirlemiştir. Budizm'de var olan dört hakikat ve sekiz dilimli yol bu dini geleneğin değer anlayışının belirlenmesinde önemli veriler içermektedir. Şimdi bu dört hakikat ve sekiz dilimli yolun ne olduğuna göz atarak konuyu izaha çalışalım.

Budizm'e göre, dört hakikat şunlardır:

1. Hayat acı ve ıstırap doludur.
2. Acı ve sıkıntıların nedeni arzulardır.
3. Acı ve sıkıntıları sona erdirmek, arzu ve isteklerden vazgeçmeye bağlıdır.
4. Arzu ve isteklerin üstesinden gelmek, sekiz dilimli yolu izlemekle mümkündür (Yitik, 2015: 366-367).

Budizm'in sekiz dilimli yolu ise şöyledir:

1. Doğru bilgi veya kesin iman: Dört temel hakikatin idrak edilmesidir.
2. Doğru Düşünce veya Amaç: Zihnin şehvet, nefret gibi kötü düşüncelerden kaynaklanan amaç ve eylemleri terk etmesi ve hoşgörü ve diğerkâmlık gibi değerleri temel alan iyi ve güzel amaç ve eylemlere yönelmesidir.
3. Doğru Konuşma: Doğru sözlü olmak, kötü ve kırıcı sözlerden kaçınmaktır.

4. Doğru Davranış: Gündelik hayatta ahlaken hoş olmayan eylemlerden uzak durmaktır. Kaçınılması gereken davranışlar ise, öldürmemek, yalan söylememek, hırsızlık yapmamak, zina yapmamak ve alkollü içecekler kullanmamak olarak belirlenmiştir.
5. Doğru Meslek: dinen hoş olmayan kasaplık, deri ticareti, av malzemelerinin üretim ve satışı bir Budist tarafından yapılmaz.
6. Doğru/Sürekli Çaba: iyiye-güzele yönelmede ve kötü-çirkinden kaçınmada sürekli ve kararlı olmaktır.
7. Doğru/Sürekli Gözetim: Yapılan davranışın farkında olunması ve sürekli muhasebe edilmesidir.
8. Doğru/Tam Konsantrasyon: Derin düşünme ve tefekkür uygulamasıdır. Zihinsel dinginliğe ve huzura kavuşmaya yöneliktir.

Budizm'in değer anlayışının temel taşı bu dört hakikat ve sekiz dilimli yol'da yer alan bilgiler tarafından oluşturulmuştur. Buna göre bir Budist, hayatın hakikatini idrak etmeli. Maddi olan şeylere tamah etmemeli, yalan söylememeli, hırsızlık yapmamalı, öldürmemeli... Budizm'e göre, yeniden bedenleşmekten kurtulmanın yolu bu değerlere tam anlamıyla sahip olmakla mümkündür. Zira bu hayat bir önceki karmanın eseri ve bir sonraki karmanın sebebi olacaktır (Yitik, 2015: 364-366).

Sonuç ve Değerlendirme

Değer kavramı, farklı şekillerde tanımlanmakla birlikte genel itibariyle davranış ve tutumlar için bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Değer, nesne ve olayların insandaki önemini ifade etmektedir. Bir nesnenin ve bir olayın veya olgunun toplum nezdindeki ifade ettiği veya taşıdığı önemi belirtmek için kullanılan değer kavramı, aynı zamanda nesne, olay ve olguların insan açısından nasıl nitelendiklerini ortaya koyan bir ölçüttür.

Değerlerin kaynağının din, akıl, toplum olduğu konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Ancak değerlerin kaynağından ziyade bireysel ve toplumsal düzeyde üstlendiği işlev daha ön planda tutulmaktadır. Bu da değerlerin kaynağından daha ziyade işleviyle görünür olduğunu göstermektedir. Her bir dini geleneğin müntesiplerine salık verdiği değerler bulunmaktadır. Dinler, müntesiplerinden salık verdikleri değerler çerçevesinde sosyal, ticari, eğitimsel, ailevi ve sosyal ilişkilere ve yaşama sahip olmasını dikte ederler. Dinler, salık verdikleri özelliklere sahip olanların kabul edilebilir olduğuna; sahip olmayanların kabul edilemez olduğuna dair hüküm verir.

İlahi olsun ya da olmasın din, müntesiplerine salık verdiği ve sahip olmaları gereken değerlere haiz olmalarının yollarını göstermiştir. Bunun için takip edilmesi gereken yol ve yöntemler yine din tarafından belirlenmiştir.

Kaynakça

- Adam, B. (2015). Dinler Tarihi El Kitabı (Edit. Baki Adam). Ankara: Grafiker Yayınları.
Gündüz, Ş. (2004). Pavlus: Hıristiyanlığın Mimarı. Ankara: Ankara Okulları.

- Kaymakcan, R, Meydan, H.(2014). Ahlak Değerler ve Eğitimi. İstanbul: Dem Yayınları.
- Kutsal Kitap. (2001). İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi.
- Ülken, H.Z. (1960). Değerler ve İnanma Problemi Hakkında Bazı Notlar. Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi. 7, 21-31.
- Yaran, C. S. (2010). Ahlak ve Etik. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Yazıcı, M.(2014). Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 24(1), 209-223.
- Yitik, A. İ. (2015). Dinler Tarihi El Kitabı. (Edit. Baki Adam.). Ankara: Grafiker Yayınları, www.tdk.gov.tr (16.03.2018).